

Kapitel 17

Verbets tempus og aspekt

Tempus og aspekt er to kategorier der tilsammen fortæller noget om hvornår en handling finder sted, og hvor den talende befinder sig i forhold til handlingen. *Tempus* er latin og betyder *tid*, men verbalformen fortæller ikke entydigt hvornår en handling finder sted. Verbets *aspekt* fortæller om den talende ser handlingen som afsluttet eller som uafsluttet, men det er ikke en absolut størrelse; den samme handling kan godt beskrives med begge aspekter i forskellige sammenhænge.

17.1 Verbets tempus (indikativ)

Indikativ (inkl. *potentialis*, se 18.2) er den neutralt fremsættende modus, der bruges når der ikke er forhold der taler for at anvende konjunktiv. Den udtrykker kendskab til handlingen og er informerende.

Vi skal først se på de usammensatte verbalformer, men vi gemmer foreløbig indefinido lidt. Vi skal så sammenligne fire former, som det viser sig hænger sammen to og to på forskellig måde:

	Samtidig	Senere
Ses fra nutid	hablas	hablarás
Ses fra fortid	hablabas	hablarías

Hvis jeg siger *estudio español* (*jeg læser spansk*) foregår handlingen samtidig med taletidspunktet - nutiden - selv om det at læse spansk naturligvis er en handling der varer meget længere end et *nu*. Handlingen er begyndt før og varer sikkert ved efter *nu*'et, men den ses i forhold til taletidspunktet.

På samme måde er *estudiaba español* (*jeg læste spansk*) samtidig med fortiden; handlingen ses i forhold til et tidspunkt i fortiden som kunne være *cuando te conocí* (*da jeg lærte dig at kende*) eller noget lignende. Præsens og imperfektum markerer altså ingen afslutning af handlingen, de er uafsluttede eller *imperfektive*, og det er grunden til at man med disse verbalformer også kan udtrykke handlinger der ligger efter henholdsvis *nu* og *før*; fremtid og fortids fremtid (ligesom på dansk):

mañana vengo

jeg kommer i morgen

dijo que venía al día siguiente

han sagde at han kom (ville komme) dagen efter

I forhold til henholdsvis det nutidige og det fortidige udgangspunkt er de to andre former fremtidige:

<i>mañana nos veremos</i>	vi ses i morgen
<i>dijo que nos veríamos al día siguiente</i>	hun sagde at vi ville ses dagen efter
<i>También sabía que amaría a aquella niña durante toda su existencia</i> (All 159).	Han vidste også at han ville elske den pige hele (resten af) livet

eller de kan med udgangspunkt i hver sin tid angive en formodning:

<i>hará un mes</i> (Muñ 40)	det er nok en måned siden
<i>haría un mes</i>	det var nok en måned siden

De sammensatte verbalformer med *haber* + participium udtrykker at handlingen er afsluttet eller perfektiv (deraf betegnelsen *perfektum*) i forhold til den tidsmæssige reference som fastlægges af *haber*. Perfektum, *he vivido en Paris* (jeg har boet i Paris), refererer altså til en handling der er afsluttet i *nu*'et (*he* er nutid) og dermed fortidig, og det gør den i reglen også hvis man tilføjer en tidsperiode:

<i>he vivido en Paris tres años</i>	Jeg boede tre år i Paris
-------------------------------------	---------------------------------

Nu vender vi tilbage til nutid. Den kan som nævnt udtrykke en handling der er begyndt før taletidspunktet hvis denne stadig varer ved:

<i>vivo en Paris</i>	jeg bor i Paris
----------------------	-----------------

Så langt er der overensstemmelse med dansk, men i det øjeblik vi tilføjer en tidsperiode eller angiver siden hvornår, ændrer vi af uforklarlige årsager verbalform på dansk, mens nutiden bevares på spansk:

<i>vivo en Paris desde 1998</i>	jeg har boet i Paris siden 1998
---------------------------------	--

På spansk kan perfektum nemt blive opfattet som afsluttet og dermed lig indefinido, hvorfor den i reglen undgås med den betydning:

<i>he vivido / viví tres años en Paris</i>	jeg boede tre år i Paris
--	--------------------------

Med nægtelse og visse tidsadverbier som *siempre*, *nunca* m.fl. kan det dog være nødvendigt at bruge perfektum omen handling der stadig er aktuel på taletidspunktet:

<i>no he vivido nunca en Paris</i>	jeg har aldrig boet i Paris
<i>siempre he trabajado aquí</i>	jeg har altid arbejdet her

Jeg har ikke boet i Paris i fortiden, og jeg bor der heller ikke nu, så det *at jeg ikke bor i Paris* er altså gældende helt op til taletidspunktet.

Indefinido angiver en afsluttet handling, hvilket vil sige at der ses tilbage på den fra et senere tidspunkt. Man kan jo kun se en handling som afsluttet efter den har fundet sted!

17.2 Verbalformerne

I det følgende gives en kort beskrivelse af de enkelte verbalformers mest almindelige anvendelser. Se også *tidsudtryk*, 28.2.

17.2.1 Præsens

Præsens bruges som allerede nævnt til at udtrykke det der varer ved i nutiden, og altså også om det der begyndte i fortiden og stadig varer:

<i>estudio español</i>	jeg læser spansk
<i>Ya tienes veinticuatro años, hermana</i> (All 199)	Nu er du fireogtyve år
<i>vivo aquí desde febrero</i>	jeg har boet her siden februar
<i>Merino, de más de 60 años, trabaja en el servicio de espionaje desde el gobierno militar de los años sesenta</i> (País, 22.02.97)	Merino på over 60 år har arbejdet i spionagetjenesten siden 60-ernes militærregering

Gentagende handlinger i nutiden:

<i>Pedro siempre llega tarde</i>	Pedro kommer altid for sent
<i>Dicen que es secreto, pero después siempre saben por quién votamos</i> (All 205)	De siger den [afstemningen] er hemmelig, men bagefter ved de altid hvem vi stemmer på

Forudsigelige handlinger i fremtiden som anses for sikre:

<i>Regreso mañana a las tres de la tarde</i>	Jeg kommer tilbage i morgen kl. tre
--	-------------------------------------

Desuden bruges præsens i definitioner og generelle udsagn:

<i>¿Verdad que los leones son más grandes que los perros?</i> (Del 36)	Er det rigtigt at en løve er større end en hund?
--	--

I spørgsmål hvor vi på dansk bruger *skal* har man på spansk nutid uden hjælpeverbum:

- <i>¿Qué calor!</i>	- Sikke en vame!
- <i>¿Abro la ventana?</i>	- Skal jeg åbne vinduet?
<i>¿Te traigo una cerveza?</i>	Skal jeg hente en øl til dig?

Endelig bruges præsens i det der kaldes historisk nutid. Historisk nutid betyder at man bruger nutid om fortidige handlinger, og det findes både spontant i talesproget og i skriftsprog. Især historiske fremstillinger er ofte rige på nutid, idet det giver fremstillingen et mere levende præg, og til tider ses historisk nutid blandet med verbalformer der har fortidig reference:

<i>Colón descubre América en el año 1492</i> (Gili § 121)	Colombus opdager Amerika i år 1492
--	------------------------------------

*Y a medida que salieron, comenzó a tomar el mando de mi conciencia y de mi voluntad y casi **llega** su decisión a tiempo para impedir que la frase saliera completa* (Sáb XX)

Og efterhånden som [ordene] kom ud, begyndte den [underbevidstheden] at tage magten over min samvittighed og min vilje, og dens beslutning kommer næsten tids nok til at forhindre at sætningen fuldendes

17.2.2 Perfektum

Perfektum, førnutid, er en *datid* på spansk, hvilket betyder at den sjældent bruges om det der stadig varer ved som på dansk (jf. side 196). Den udtrykker handlinger der er nært knyttede til nutiden:

Hoy he comido en un restaurante chino
 Modsat: *Ayer comí en un restaurante chino*
La campaña ha sido interesante, sobre todo para la gente interesada (País)
Hemos tratado de reproducir lo más fielmente posible la versión original
 (Arguedas: *El sueño del Pongo*)

I dag har jeg spist på en kinesisk restaurant
 I går spiste jeg på en kinesisk restaurant
 Kampagnen har været interessant, især for dem der er interesseret
 Vi har søgt at reproducere den originale udgave så tro som muligt

Ved visse adverbier kan perfektum som nævnt (s. 196) inkludere nutiden, men ellers må det anbefales at betragte den som en fortidsform, der ikke omfatter taletidspunktet:

Yo he vivido siempre aquí (All 205)

Jeg har altid boet her

Hvis forbindelsen til nutiden bevares syntaktisk eller mentalt, bruges perfektum, så sammensætninger med *este* (*esta mañana*, *esta tarde* etc.) og andre adverbier udtryk der inkluderer *nu*, styrer ligesom *hoy* et verbum i perfektum. Det samme gælder adverbiet *aquí*, og i reglen *siempre*. Med *ayer*, *aquel...* o.s.v. (*aquel día*) skæres denne forbindelse over, og indefinido er på sin plads.

esta semana he trabajado mucho
la semana pasada trabajé mucho

i denne uge har jeg arbejdet meget
 i sidste uge arbejdede jeg meget

Tilknytningen til nutiden kan dog også være rent mental, hvorfor samme handling kan udtrykkes med begge verbalformer når de der er implicerede i samtalen, har hver sit følelsesmæssige forhold til begivenheden:

A: *Dicen que tu padre murió*

Det siges at din far er død

B: *Sí, mi padre ha muerto*

Ja, min far er død

B har følelsesmæssigt et tættere forhold til faderen.

17.2.3 Imperfektum

Imperfektum beskriver fortidige handlinger der ses som uafsluttede, hvilket vil sige at de i reglen har en vis udstrækning eller repeteres; man kan sige at handlingen har sit udgangspunkt i fortiden:

Dijo que estaba cansado

Han sagde at han var træt

Los domingos, en invierno, en las mañanas frías y doradas de febrero, Funes se encerraba en la cocina y preparaba un guiso a la manera de su pueblo (Muñ, 19)

Om søndagen, om vinteren, lukkede Funes sig på de kolde og gyldne februar-morgener inde i køkkenet og lavede en stuvning som i hans landsby

Tenía miedo de haber sufrido una alucinación (Muñ, 14)

Jeg var bange for at have fået en hallucination

Aunque ningún dirigente regional del PSOE dudaba ayer de la conveniencia obvia de... (País)

Selv om ingen af PSOE's regionale ledere i går var i tvivl om den indlysende fordel ved...

Imperfektum kan også angive fortids fremtid og altså pege mod fremtiden fra et fortidigt udgangspunkt. Denne brug forekommer i talesproget:

Dijo que regresaba/regresaría al día siguiente

Han sagde at han kom/ville komme tilbage dagen efter

og i sætninger der indledes af et adverbiale der peger mod fremtiden (fortids fremtid):

Luego ordenó a la nodriza que los dejara a solas. Una hora más tarde el misterioso embozado abandonaba alcoba y palacio (cit. Boy 8)

Derefter befalede han ammen at lade dem være alene. En time senere forlod den mystiske tilslørede soveværelset og paladset

En 1903 obtuvo el primer premio en un concurso de novelas [...] y dos años después ganaba otro premio en un concurso de cuentos (cit. Boy 8)

I 1903 modtog han sin første præmie i en romankonkurrence [...] og to år senere vandt han en anden præmie i en novellekonkurrence

Endelig bruges imperfektum til at vise respekt eller høflighed som en erstatning for præsens:

Quería pedirle a usted un favor

Jeg ville gerne bede Dem om tjeneste

Venía a consultarle un asunto

Jeg kom for at spørge Dem til råds i en sag

Quería felicitarle por una fotografía publicada el pasado lunes 3 de julio (País)

Jeg ville gerne lykønske Dem for et foto der blev offentliggjort i mandags den 3. juli

Desuden bruges imperfektum i definitioner der har fortiden som referenceramme:

un combinado atroz que se llamaba Lumumba, y que estaba hecho de batido de chocolate y coñac Soberano... (Muñ, 18)

en afskyelig cocktail som hed lumumba, og som var lavet af chokolade og Soberano-cognac

17.2.4 Indefinido

Indefinido refererer også til en handling i fortiden, men den ses som afsluttet, en engangshandling modsat det der gentages (imperfektum). Det kan for eksempel være flere handlinger der afløser hinanden (se 17.3 for flere detaljer):

Bajé al bar de la esquina y me tomé un café con leche (Muñ 25) Jeg gik ned på baren på hjørnet og tog mig en kop kaffe med mælk

17.2.5 Pluskvamperfektum

Pluskvamperfektum eller førdatid, refererer også til fortidige handlinger, men her ses handlingen som fortidig i forhold til en anden fortidig handling - heraf den danske betegnelse:

Me dijo que había oído que me iba muy bien (Muñ 38) Han sagde at han havde hørt at det gik mig fint

Handlingen *oír* finder sted før *decir*.

Til tider kan pluskvamperfektum også blot referere til en handling i en fjern fortid uden at den stilles i forhold til andre fortidige handlinger:

Daniel había tenido que conseguir una orden judicial porque el detenido estaba incomunicado (Pin 169) Daniel havde måtte få fat på en retskendelse, for den anholdte var i isolation

17.2.6 Futurum

Futurum, fremtid, bruges om handlinger der er fremtidige:

Prométame que no se irá nunca más (Sáb VIII) Lov mig at De aldrig mere vil gå fra mig
ya diré más adelante, si hay ocasión, algo más sobre este asunto de la rata (Sáb I) hvis der er lejlighed til det, vil jeg fortælle mere om det med rotten senere

og om formodninger:

Carmen tendrá veinte años Carmen er **nok** tyve år
¿Carmen tendrá 20 años? Er Carmen **mon** 20 år?
Habrá quien piense incluso que el contribuyente se ha ahorrado los 400.000 millones que exigía CiU (País) Der er **nok** dem der endog tror at skatteyderen har sparet de 400.000 mio. som DiU forlangte

Ved spørgsmål og nægtelse fås betydningen *vel ikke*:

¿No llegarás tarde mañana Du kommer **vel ikke** for sent i morgen?

Futurum kan også, omend sjældnere, udtrykke forbud, påbud eller ordre:

¡No matarás! Du må ikke slå ihjel

17.2.7 Futurum perfektum

Futurum perfektum kan siges at være en blanding af perfektum og futurum. Den kan bruges om afsluttede handlinger i fremtiden, hvor perfektumudtrykker handlinger der er afsluttede i nutiden:

*cuando vengas, ya me **habré acostado*** når du kommer, vil jeg allerede være gået i seng

At gå i seng er afsluttet på det fremtidige tidspunkt hvor *du* kommer.

Futurums mulighed for at udtrykke formodning findes også ved futurum perfektum:
Ya habrá encontrado su perro nu har han **nok** fundet sin hund

17.2.8 Konditionalis

Konditionalis, fortids fremtid, minder meget om futurum, men handlingen ses her fra en fortidigt synsvinkel, så konditionalis kan udtrykke det der ville / skulle ske senere:

tenía un novio y algún día se casaría (All 15) hun var forlovet, og en dag ville hun blive gift
Funes me dijo que me pagarían cincuenta mil pesetas y todos los gastos (Muñ 41) Funes sagde at de ville betale mig 50.000 ptas. og alle udgifter

eller en formodning i fortiden:

serían ya alrededor de las once y media (Sáb VII) klokken var **vel** omkring halv tolv

Desuden udtrykker konditionalis høflighed eller tilbageholdenhed i nutiden, hvor vi på dansk kunne bruge datid:

¿Podría usted decirme qué hora es? Kunne De sige mig hvad klokken er?

Konditionalis kan udtrykke en tænkt situation, hvor man ofte kunne underforstå en betingelsessætning med *si* (se ?):

Son muy pocos los españoles que apoyarían un sistema no democrático (Lor 101) Det er meget få spaniere der ville støtte et ikke-demokratisk system [hvis muligheden bød sig]

17.2.9 Konditionalis perfektum

Konditionalis perfektum minder meget om futurum perfektum, men den har lige som konditionalis et fortidigt udgangspunkt. Den kan derfor udtrykke at en handling er afsluttet i forhold til en anden handling som er fortids fremtid. Et eksempel kan forhåbentlig gøre det lidt mere klart:

*dijo que ya se **habría acostado** cuando regresaras* han sagde at han ville være gået i seng når du kom tilbage

At gå i seng er afsluttet på det tidspunkt hvor *du* kom tilbage, og det er fremtidigt i forhold til *dijo*, der markerer det fortidige udgangspunkt.

Også en formodning om at noget var afsluttet i fortiden udtrykkes med konditionalis perfektum:

ya le habría contado el secreto cuando se fue a Madrid

hun havde **nok** allerede fortalt ham hemmeligheden da han tog til Madrid

Desuden kan konditionalis perfektum udtrykke en hypotese - noget der ikke opfyldes:

Y a mí no me habría gustado nacer mujer - dijo él (All 56)

Og jeg ville ikke have syntes om at være født som kvinde, sagde han

17.2.10 Pretérito anterior

Pretérito anterior (*hubo invitado*) bruges kun i visse tidsbisætninger, men den er ikke obligatorisk. Den bruges yderst sjældent, så det er en god regel at de sammensatte tider ikke dannes med indefinido af *haber*, selv om det altså forekommer i meget sjældne tilfælde:

- *Vine a decirte que te cuides, hijita - dijo Luisa Mora después que se hubo secado el llanto de emoción* (All 383)

- Jeg kom for at sige til dig at du skal passe på, min pige, sagde Luisa Mora efter hun havde tørret bevægelsens tårer væk

17.2.11 Regional variation: perfektum erstattes af indefinido

I Latinamerika, især i Río de la Plata-området, samt i Galicien er der en stærk tendens til at foretrække indefinido fremfor perfektum, uanset hvor nært handlingen måtte være knyttet til nutiden.

I nogle områder kan man næsten sige at perfektum ikke eksisterer, og det er almindeligt at spørge:

¿Estuviste en Argentina? (hørt)

Har du været i Argentina?

17.3 Aspekt eller forholdet mellem imperfektum og indefinido

Aspekt er nok noget af det vanskeligste i spansk grammatik fordi der - modsat modus - ikke findes en klar styring af den ene eller den anden verbalform. Aspektet afgøres af semantiske forskelle som kan være yderst svære at fange, og mange gange er det afgørende at vælge den rigtige form.

17.3.1 Generelle forskelle

Imperfektum beskriver tilstande og omstændigheder; hvordan situationen var på et givet tidspunkt. Imperfektum beskriver baggrund og iscenesættelse, hvilket vil sige hvordan der så ud, personbeskrivelser generelt, og også tidspunktet omfattes af denne situationsbeskrivelse hvor kort det end måtte være. Uanset om det drejer sig om hvilket år, hvilken dag eller hvad klokken nøjagtig var, skal det opfattes som en beskrivelse af omstændighederne:

Eran algo más de las doce, el sol de este noviembre tan cálido atravesaba una especie de lujosa bruma azul bajo las

Klokken var noget over 12, denne novembers så lune sol gennemtrængte en slags

copas de los árboles, y a mí me parecía imposible que ... (Muñ, 13)

Su rostro era hermoso pero tenía algo duro. El pelo era largo y castaño (Sáb IX)

Todos los testimonios históricos coinciden en la aserción de que el pueblo inkaico vivía con bienestar material (Mar I).

"Creíamos que la sed de poder podía tener un límite. ..." (País)

prægtig blå tåge under trækroneerne, og det forekom mig umuligt at ...

Hendes ansigt var smukt, men der var noget hårdt ved det. Hendes hår var langt og kastanjebrunt

Alle historiske vidnesbyrd siger samstemmende at inkafolket levede i materiel velstand.

Vi troede at tørsten efter magt ville have en grænse

En tekst der udelukkende holdes i imperfektum, er statisk og beskrivende. Indefinido udtrykker derimod handling og forandring, så hver gang der gøres noget, siges noget o.s.v., skal vi have fat i indefinido. Den udtrykker enkelthandlinger i en beskrivende tekst og flere på hinanden følgende handlinger:

me levanté de un salto y fui a su encuentro.

Cuando ella me vio, se detuvo como si de pronto se hubiera convertido en piedra (Sáb IX)

Tengo mucho que hablar con usted - le respondí (Sáb IX)

jeg rejste mig ved et sæt og gik hende i møde. Da hun så mig, stoppede hun op som om hun pludselig var blevet til en sten

Jeg har meget at tale med Dem om - svarede jeg hende

Imperfektum angiver den længstvarende handling, inden for hvis forløben handling i indefinido kan udspille sig:

Cuando entraste, llovía (Gili § 242)

Aunque estaban verdes, cogimos fresas (Láz # 14)

Da du kom ind regnede det

Selv om jordbærrene var umodne, plukkede vi dem

17.3.2 Aktionsart

Verberne kan inddeles i to kategorier efter deres såkaldte *aktionsart*. En gruppe verber udtrykker afgrænsede handlinger, som implicerer et skift idet de føres ud i livet. Når vi siger *Pedro murió ayer* (Pedro døde i går) er handlingen overstået lige så snart den bliver påbegyndt. Modsat har vi verber som *vivir, leer, hablar, estar* m.fl. hvor handlingen ikke afgrænses. Vi kan blive ved med at bo/leve, læse o.s.v. Handlingen fører ikke et skift med sig, så den er uafsluttet, og den type verber betegnes som *imperfektive*. De minder om verbalformen imperfektum, og denne gruppe verber står som oftest i imperfektum.

Morir, entrar, decir m.fl. hører til gruppen af *perfektive*, afsluttede, verbalhandling-linger, og de står ofte i indefinido.

		Aspekt	
		Perfektivt (indefinido)	Imperfektivt (imperfe ktum)
Aktionsart	Perfektiv	Enkelthandling: <i>llegó a las nueve</i> <i>murió la semana pasada</i> <i>salieron 3 niños del colegio</i>	Gentagelse: <i>siempre llegaba tarde</i> Forhaling: <i>se moría de hambre</i> <i>salía agua de la piscina</i>
	Imperfektiv	Ses som afgrænset: <i>vivió en Paris (toda la vida / dos años etc.)</i>	Tidsmæssigt udstrakt handling: <i>Hablaba mucho</i> <i>vivía bien</i> <i>estaba en Roma</i> <i>trabajaba mucho</i>

På trods af denne klare sammenhæng mellem verbets semantik og de to verbalformer, kan aspekt og aktionsart kombineres på alle måder og dermed give særlige betydningsnuancer.

Et perfektivt verbum der sættes i imperfektum, får handlingen til at virke længerevarende, hvilket kan ske på to måder. Den mest håndgribelige er at handlingen gentages et ubestemt antal gange, og her skal en dansk tekst ofte nærlæses for at fastslå at handlingen ikke kun sker én gang:

Bebíamos café con leche para que [...] y al salir a la calle tal vez ya se apuntaba el amanecer [...]. Funes y yo volvíamos tambaleándonos a nuestro piso y al día siguiente nos levantábamos a la una, con resaca (Muñ, 18)

Vi drak kaffe med mælk for at [...] og **når** vi kom udenfor, var morgengryet måske allerede ved at vise sig [...]. Funes og jeg gik dinglende hjem til vores lejlighed, og dagen efter stod vi op kl. et, med tømmermænd

I imperfektum kan et perfektivt verbum også udtrykke en igangværende handling, hvilket på dansk kan gengives med *at være ved at...*:

Aquella noche, cuando volvíamos a casa, Funes, más serio que de costumbre, me dijo que a veces se avergonzaba mucho de vivir como un gandul (Muñ 24)

Da vi var på vej hjem den aften, sagde Funes mere alvorligt end normalt at han somme tiden følte sig flov over at leve som en dagdriver

Det er værd at hæfte sig ved at aktionsart ikke er knyttet til verbet alene. Man skal se på udtrykket som et hele, idet andre led kan have indflydelse. *Salir una persona por la puerta* (en person går ud ad døren) er en perfektiv handling, mens *salir agua / humo* o.s.v. (*der kommer vand / røg ud af...*) er imperfektivt.

Man kan ikke have en indefinido uden at det der udtrykkes, bliver ført ud i livet:

cuando vino Pedro, me fui
cuando vino Pedro, me iba

da Pedro kom, gik jeg
da Pedro kom, skulle jeg til at gå (var jeg ved at gå)

A las seis nos fuimos al cine, y para más desgracia no pudimos entrar [...], no quedaba ni una entrada (Muñ 24)

Klokken 6 tog vi til biografen, og endnu engang uheldige kunne vi ikke komme ind, [...] der var ikke en eneste billet tilbage

Med *fui* konstateres at jeg rent faktisk tog afsted, mens vi med *iba* mentalt sætter os tilbage til det tidspunkt hvor handlingen udspillede, og der siges ikke hvad der skete efterfølgende; om jeg gik, eller jeg blev hjemme fordi Pedro dukkede op.

På tilsvarende vis fortæller *no pudimos entrar* at det var umuligt at komme ind, og vi kom heller ikke ind senere - i hvert tilfælde ikke ved den lejlighed. *No podíamos entrar* ville derimod udtrykke at vi stod i den situation at der ikke var flere billetter, men det kan have ændret sig siden; måske lå der alligevel en bunke usolgte billetter i en skuffe. Imperfektum betyder ikke nødvendigvis at situationen har ændret sig, men muligheden står åben.

Og et udtryk som *tener que* udviser den samme aspektforskel:

al acercar la copa a la nariz, me dieron náuseas y tuve que dejarla (Muñ 14)
llegamos a un río que tuvimos que cruzar

Idet jeg løftede glasset op til næsen, fik jeg kvalme og måtte stille det
vi kom til en flod som vi måtte krydse (og vi faktisk krydsede)

llegamos a un río que teníamos que cruzar - pero el guía nos encontró otro camino

vi kom til en flod som vi skulle krydse - men guiden fandt en anden vej for os

Der er jf. overstående væsentlig forskel på at sige *se murió de hambre* og *se moría de hambre*. *Se murió* betyder at han rent faktisk døde, mens *se moría de hambre* bedst oversættes til *han var ved at dø af sult*, hvilket vi jo ofte siger uden det får alvorlige konsekvenser.

17.3.3 Inkoativt aspekt eller verber med to betydninger

Flere spanske verber som f.eks. *conocer*, *tener*, *saber* har både en imperfektiv og en perfektiv betydning. Ud over den imperfektive betydning *at kende*, *have*, *vide* o.s.v. kan disse verber også udtrykke at en handling påbegyndes: *at begynde at kende*, *have*, *vide* o.s.v., som på dansk udtrykkes med særlige udtryk eller verber (*lære at kende*, *få*, *få at vide*). Denne indtrædende handling er perfektiv og understøttes derfor naturligt af indefinido, mens de pågældende verber i den mere vedvarende betydning (*at kende*, *have*, *vide*) understøttes af den imperfektive verbalform. Nogle lingvister betegner denne indtrædende handling som *inkoativt aspekt* selv om der på spansk ikke er tale om et selvstændigt aspekt:

Digamos que tenía un plan (Muñ, 19)

y sólo entonces tuve valor para mirar hacia la calle (Muñ, 13)

Pero nadie sabe cómo la conocí (Sáb III)

en los tiempos en que aún no conocía a Juana Rosa (Muñ 69)

Felipe González, convocado como testigo para aclarar qué sabía y cuando lo supo... (Cambio16 1388, 18)

Lad os sige at han havde en plan

og først da fik jeg mod til at se ud mod gaden

Men der er ingen der ved hvordan jeg lærte hende at kende

på den tid da jeg endnu ikke kendte Juana Rosa

Felipe González, der var indkaldt som vidne for at man kunne afklare hvad han vidste og hvornår han havde fået det at vide,...

Tener med betydningen *at få* bruges især om at få bøm og andre mere eller mindre faste udtryk, og i andre sammenhænge må det tilrådes at søge andre verber som *recibir*, at modtage, eller lignende; se ordbogen. *Ser* kan også betyde *at blive*, men også denne brug skal man være forsigtig med; i de fleste tilfælde vil et andet verbum være mere velvalgt.

Som allerede antydnet, er den inkoative betydning ikke bundet til indefinido, og den imperfektive til imperfektum, så selv om der ofte er en sammenhæng, skal også nævnes nogle eksempler hvor den imperfektive betydning udtrykkes i indefinido:

Pensé tanto en ella, durante esos meses, imaginé tantas cosas, que al verla no supe qué hacer (Sáb IV)

y la imaginaba [...], como se ve a veces en los sueños a las mujeres que uno quiso mucho hace mucho tiempo [...], en medio de una realidad futura que ellas no conocieron (Muñ 54)

I de måneder tænkte jeg sådan på hende, forestillede mig så mange ting, at da jeg så hende, vidste jeg ikke hvad jeg skulle gøre

og jeg forestillede mig hende [...] som man somme tider i drømme ser kvinder man har elsket højt for længe siden [...] midt i en fremtidig virkelighed som de ikke har kendt

Se mantenía idéntica, desde luego, con el mismo aire intangible de serenidad y juventud que tuvo a los veintidós años (Muñ 66)

hun holdt sig selvfølgelig identisk, med det samme urørlige udtryk af ro og ungdom som hun havde da hun var toogtyve

Med de øvrige verbalformer findes begge betydninger også, og i virkeligheden kan den inkoative betydning findes ved mange andre verber. Den inkoative handling kan stå i imperfektum hvis den gentages, men det er nok mere ualmindeligt end at have den imperfektive betydning i indefinido. Man kunne forestille sig:

*todos los días conocía nueva gente
tenía un hijo cada año*

hver dag lærte han nye mennesker at kende
hun fik et barn hvert år

17.3.4 Adverbialers indflydelse på aspektbrug

Tidsadverbialer af forskellig art har stor indflydelse på aspektbruget, men det er altid en tolkning af situationen der afgør hvilken verbalform der skal bruges. Nedenstående regler skal derfor kun ses som vejledende.

17.3.4.1 Afgrænsende adverbialer

Afgrænsende adverbialer styrer ret entydigt indefinido, idet handlingen ses som et hele i den periode den har været; den er ikke baggrund for noget andet. Det kan være udtryk som *una hora, toda la vida, durante...* m.m.:

Durante la comida, Inma estuvo como ausente (Muñ 23)

Under middagen virkede hun fraværende

Durante una hora estuve esperando sin resultado (Sáb 80)

Jeg stod og ventede en time uden resultat

17.3.4.2 Gentagelse

Gentagelse kan være vanskeligt at have med at gøre, idet der skal skelnes mellem den ubegrænsede gentagelse, der udtrykkes i imperfektum, og den gentagelse der er begrænset til en given periode.

A veces, cada jueves, todos los días, frecuentemente, por la noche o.s.v. vil næsten altid udtrykke ubegrænset gentagelse:

a veces me impedía comer en todo el día (Sáb IX)

nogle gange forhindrede det mig i at spise hele dagen

Ponían el disco cada vez que se iban a la cama (Muñ 28)

De satte pladen på hver gang de gik i seng

un autobús de línea que remontaba cada tarde las vueltas y revueltas de aquellos caminos montañosos (Muñ 42)

en rutebil der hver eftermiddag snoede sig ad disse bjergvejes sving og kurver

Derimod er *cinco veces* m.m. en afgrænset gentagelse, og verbet skal stå i indefinido. Vi ved at det lige præcis var fem gange, og dermed må vi også vide hvilken situation det konkret drejede sig om.

En del adverbier kan være vanskelige at gennemskue. Det forekommer måske ikke umiddelbart logisk at der i aspekthenseende er forskel mellem *muchas veces* og *varias veces*, men en grundigere overvejelse vil gøre det klart at førstnævnte ofte svarer til *tit*, *ofte* og dermed er ubegrænset (imperfektiv), mens *varias veces* i reglen ses i forhold til en given situation:

<i>tosí varias veces</i> (Muñ 44)	jeg hostede flere gange
<i>llamé al timbre varias veces, y hasta me pareció que oía voces</i> (Muñ 25)	jeg ringede på klokken flere gange, og jeg troede endda at jeg hørte stemmer
<i>Me enamoré de manera rutinaria unas cuantas veces</i> (Muñ 36)	Jeg forelskede mig rutinemæssigt et antal gange

Det var således ved en bestemt lejlighed *jeg hostede flere gange*; det var ikke *tit* og *ofte*, og ligeledes var det på et bestemt tidspunkt *jeg ringede på flere gange*. I tredje eksempel afgrænses handlingen implicit til hans ungdom.

Siempre kan både afgrænse handlingen og markere en ubegrænset gentagelse:

<i>siempre detesté a Juana Rosa, desde el primer día</i> (Muñ 15)	jeg har altid hadet Juana Rosa, lige fra første dag
<i>Tenía, en fin, los atributos que esos charlatanes encontraban siempre en mis telas</i> (Sáb II)	Det havde når alt kommer til alt de kendetegn som de sludrehoveder altid fandt i mine malerier

Hvis der er flere tidsangivelser, er det den der har det største tidsspænd der afgør hvilken verbalform der skal stå:

<i>Hasta que se clausuró el salón, fui todos los días</i> (Sáb III)	Indtil udstillingen lukkede, var jeg der hver dag
---	---

Her angiver *todos los días* en gentagelse, men tidsbisetningen *hasta que se clausuró el salón* afgrænser gentagelsen til en bestemt periode, og derfor bruges indefinido, *fui*.

17.3.5 Aspektbrug i bisætninger

Aspektbrug i bisætninger er ikke entydig, men der kan gives visse retningslinier.

Når der i det overordnede verbum udtrykkes fortid (oftest indefinido eller imperfektum), står der næsten altid imperfektum i kompletivsætninger, spørgebisætninger og i frie relativsætninger, fordi der er samtidighed med handlingen i hovedsætningen. Pluskvamperfektum udtrykker fortidighed i forhold til hovedverbet:

<i>Yo en un inicio, pues, pensaba de que era sumamente sencillo</i> (Mog 9)	I begyndelsen troede jeg at det var ganske enkelt
<i>Y, sin embargo, ella sabía que yo la necesitaba, que esa tarde la había esperado</i> (Sáb XXXV II)	Men hun vidste at jeg havde brug for hende, at jeg havde ventet på hende den eftermiddag

<i>Agregué que apreciaba mucho el interés que ella se había tomado por mí</i> (Sáb XXIX)	Jeg tilføjede at jeg værdsatte den interesse hun havde vist mig meget
<i>recordé que era ella quien debía tomar la iniciativa de cualquier conversación</i> (Sáb VI)	Jeg huskede på at det var hende der skulle tage initiativet til enhver samtale
<i>veían ellos que los caballos nadaban</i> (Mog 35).	de så at hestene svømmede
<i>Los que sabían el idioma dejaron el trabajo que tuvieran</i> (Lor 59)	Dem der talte sproget, opsagde det arbejde de måtte have
<i>Las [fábricas] que tenían embarcaciones chicas, pues, desgraciadamente no podían trabajar</i> (Mog 10)	Dem [De fabrikker] der havde små skibe, de kunne desværre ikke arbejde

Også i de restriktive relativsætninger udtrykkes ofte samtidighed, og verbet står i imperfektum:

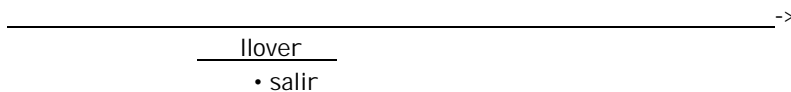
<i>las personas que venían así a huaquear sacaban nada más lo que tenía valor</i> (Mog 30)	de personer der kom sådan og plyndrede gravene, tog ikke andet end det der havde værdi
--	--

17.3.5.1 Tid og aspekt i temporale bisætninger

Cuando og mientras samt visse andre sammensatte konjunktioner betragtes normalt som udtrykkende samtidighed¹⁸, men dette sammenfald af begivenheder kan ikke tages helt bogstaveligt, for to forskellige begivenheder har sjældent nøjagtig den samme tidsmæssige udstrækning. Det påpeges dog også generelt, at dette samtidighedskriterium kun skal forstås på den måde, at en del af de to handlinger overlapper hinanden, eller at den ene ligger som et punkt på den andens tidslinie:

Cuando (*mientras) salí llovía	Da (*mens) jeg gik ud, regnede det
Salí cuando (=mientras) llovía	Jeg gik ud da (= mens) det regnede

De to eksempler får samme repræsentation på tidslinien:

De to verbers aspekt afgør sammen med aktionsarten, hvilken placering handlingerne får i forhold til hinanden, og dette afgør så igen, hvilke(n) konjunktion(er), der kan vælges, idet man f.eks. ikke kan bruge mientras i første eksempel. Dette forhold ser vi nærmere på under de enkelte konjunktioner. Molho forklarer forskellen (p. 523): Cuando designa un

¹⁸ Se f. eks. Esbozo § 3.21.3b, Gili § 242)

lugar temporal, sin que se tenga en cuenta su extensión. Mientras, al contrario, evoca una extensión de tiempo.

Cuando

Ved cuando skal man bide mærke i, at to perfekte verber, der begge står i præteritum 'ophæver' samtidigheden, idet handlinger som *abrir la puerta, comenzar, entrar, caer* o.s.v. rent fysisk har en så kort tidsmæssig udstrækning, at der skulle god planlægning eller en del held til at to sådanne handlinger kunne falde nøjagtig samtidig. Spørgsmålet er så, hvordan man afgør, eller om det overhovedet lader sig gøre ud fra en sætning, hvilken handling der rent fysisk sker først. Lad os se på nogle eks:

Cuando pasaron todos, me levanté y seguí detrás (cit. C-Pe, p. 115)	Da alle gik (var gået) forbi, stod jeg op og fulgte efter dem
Nadie se extrañó cuando llegó la noticia del siniestro (cit. C-Eb # 15)	Der var ingen der blev overrasket da nyheden om ulykken nåede frem
Cuando oyó el disparo, se asomó a la puerta (cit. C-Eb # 36)	Da han hørte skuddet, så han ud ad vinduet
Se durmió cuando pusieron la radio (cit. K-Borr, p. 138)	Han faldt i søvn da de tændte for radioen

I de tre første eksempler fremgår det helt tydeligt, at indholdet af bisætningen må ligge forud for hovedsætningen, og hvis man bytter om på verberne går der knas i sætningerne eller betydningen bliver en anden. For sidste eksempels vedkommende hævder flere indfødte at der er tale om samtidighed, men ved at gå dem lidt på klingen kommer man frem til at poner la radio nok er lidt forud for dormirse og at det under alle omstændigheder ikke kan være modsat.

Det ser ud til at der skal ganske særlige omstændigheder til at lægge handlingen i hovedsætningen før handlingen i bisætningen, og det skal bemærkes, at denne regel også gælder for fremtidige handlinger:

Cuando pasen todos, me levantaré	Når alle er gået forbi, står jeg op
Nadie se extrañará cuando llege la noticia del siniestro	Ingen vil blive overrasket når nyheden om ulykken når frem
Cuando venga mi madre, me pega (*cuando me pega mi madre, vendrá [ella])	Når min mor kommer slår hun mig (ikke: når min mor slår mig, kommer hun)

Det ser desuden ud til at vi kan inkludere perfektum i denne regel med den ene undtagelse at der ikke må stå perfektum indikativ i hovedsætningen og endelig kan vi tillade pluskvamperfektum i bisætningen. I hvert tilfælde har jeg ingen eksempler på det modsatte:

Dice que cuando han botado a San Juan Bautista el barco misteriosamente empezó a caminar (Mog 38)	Han siger at da de smed San Juan Bautista over bord, begyndte skibet på mystisk vis at sejle
Cuando hayan aprendido a decir "buenos días", me vengo (cit. Man. p. 28)	Når de har lært at sige "goddag", kommer jeg

I nutid konjunktiv får nægtelsen en ganske særlig funktion, idet den så at sige gør perfekte verber imperfektive¹⁹, fordi nægtelsen gør at der er tale om tidsrummet indtil handlingen i bisætningen (uden nægtelse) indtræder:

Mientras no se hayan terminado las negociaciones, no se podrá iniciar la obra (Eb. # 7)	Så længe forhandlingerne ikke er blevet afsluttet, kan arbejdet ikke påbegyndes
= mientras no se terminen las negociaciones, no se podrá iniciar la obra	så længe forhandlingerne ikke slutter, kan arbejdet ikke påbegyndes

)))))) T₀))))>
))) no terminar))) * terminar
)))no iniciar))) * iniciar

Præsens og perfektum giver samme betydning, hvorfor brugen af sidstnævnte ikke nødvendigvis af ønske om en specifik betydning.

Perfektum konjunktiv findes ikke uden nægtelse, fordi vi så skulle have samtidig med en handling (bisætningen), der er holdt op med at være. I indikativ kan det lade sig gøre:

*Mientras se hayan terminado las negociaciones, (no) se podrá iniciar la obra.	så længe man har afsluttet forhandlingerne, kan arbejdet (ikke) påbegyndes
*Mientras él haya vivido allá, yo no lo visito	så længe han vil have boet her, besøger jeg ham ikke

Modusmæssigt adskiller mientras sig lidt fra de øvrige temporale indledere, idet der ikke kan tales om +/-experiencia (oplevelse), men snarere om +/- viden.

17.4 Tid og tempus

Det er ikke muligt ud fra verbets form alene at fastslå hvornår en given handling finder sted eller har fundet sted. Vi taler om nutid og datid, men disse betegnelser siger reelt ikke noget om handlingstidspunktet, hvilket mange grammatikere også har taget konsekvensen af. I nyere spanske fremstillinger om verbalsystemet er man gået bort fra at tale om verbets tid, men har søgt at finde andre mere egnede betegnelser. Lamíquiz og Guillermo Rojo taler om actualidad vs. inactualidad, mens Alarcos i Akademiets grammatik bruger betegnelserne nutidigt og fortidigt perspektiv. Jeg bruger selv den latinske betegnelse tempus.

¹⁹Om verbets aktionsart (perfektiv vs. imperfektiv) henvises til 17.3.2.

Verbets tempus fortæller hvor den talende befinder sig rent mentalt i forhold til handlingen, og i nogle tilfælde kan adverbier, andre verber eller lign. være med til at klargøre denne mentale placering.

Verbets aspekt siger hvorvidt handlingen er afsluttet eller ikke, og når der er tale om en afsluttet handling betyder det samtidig at den er fortidig i forhold til et referencepunkt.

Når vi siger Pedro ha venido er venir fortidig i forhold til nu, mens der er fremtidig i forhold til nu når vi siger Pedro vendrá mañana. Sidstnævnte tager udgangspunkt i nutiden fordi vi ikke kan relatere en handling til noget der endnu ikke har fundet sted. Vi kan derimod godt have fortiden som udgangspunkt, hvilket ses i Pedro dijo que vendría al día siguiente og Pedro dijo que había estado enfermo. Pedros ankomst er senere i forhold til det tidspunkt der fastlægges af decir, mens hans sygdom er tidligere; hhv. fortids fremtid og fortids fortid. Vendrá er altså nutid, og handlingen projiceres frem, og det samme sker fra fortiden med vendría.

ha venido og había venido er perfektive og dermed fortidige i forhold til hver sit udgangspunkt, og herfra skal vi arbejde os videre mod betydningen af vino.

Vino er perfektiv fordi den ikke kan udtrykke samtidighed, men det der kan være svært at forstå, er at den har det nutidige perspektiv som udgangspunkt ligesom ha venido. I en del tilfælde kan vino og ha venido bruges i flæng, men i andre tilfælde kan det være endog yderst vanskeligt for en ikke-indfødt at afgøre hvilken af de to der er korrekt.

En simpel prøve viser at indefinido er nutid. I nedenstående eksempler fastlægger verbet decir henholdsvis det nutidige og det fortidige udgangspunkt, og selv om jeg nok ikke kan tillade mig at sige at nogen af kombinationerne er absolut ugrammatiske, er det klart for en indfødt at der i a) mangler noget at relatere había aprobado til, mens han i b) ikke vil relatere de to første til contó, men til taletidspunktet:

- a) Pedro cuenta que ha aprobado / aprobó / *había aprobado su examen
- b) Pedro me contó que *ha aprobado / *aprobó / había aprobado su examen

Tidsudtrykkene med hacer viser denne sammenhæng endnu tydeligere, idet der her netop regnes tilbage i forhold til henholdsvis nutid og fortid. De former der ikke stemmer overens med tiden i hacer er ugrammatiske (se Ras, 1981):

- hace tres días (que) ha muerto / murió / *había muerto
- hacía tres días (que) *ha muerto / *murió / había muerto

Spansk har altså både en sammensat og en usammensat førnutid²⁰, og historisk har der som nævnt også eksisteret en usammensat pluskvamperfektum, nemlig *hablara*. På portugisisk findes denne, *falara*, stadig i litterært sprog, selv om talesproget foretrækker perifraseren *tinha falado*.

²⁰ Af nogle grammatikere betegnes de to former *perfecto compuesto* og *perfecto simple*, jf. fransk.